

Prawa i uprawnienia ofiar przestępstw

Luty 2004

Jolanta Szymańczak

Informacja

Nowe przepisy prawa karnego obowiązujące od 1998 roku znacznie poszerzyły uprawnienia ofiary przestępstwa, a przede wszystkim sformułowały zasadę, zgodnie z którą postępowanie karne musi uwzględniać prawnie chronione interesy pokrzywdzonego. Nadal jednak sytuacja ofiar przestępstw w naszym kraju nie jest w pełni zgodna ze standardami europejskimi.

Opracowanie zawiera informacje o podstawowych aktach prawa międzynarodowego określających standardy postępowania i pomocy ofiarom przestępstw oraz o działaniach podjętych na ich rzecz w Polsce.

Omówione dokumenty to:

1. Deklaracja ONZ o podstawowych zasadach sprawiedliwości dla ofiar przestępstw i nadużyć władzy z 1985 r.
2. Europejska Konwencja o kompensacji dla ofiar przestępstw popełnionych z użyciem przemocy z 1983 r.
3. Zalecenie Rady Europy Nr R(85)11 w sprawie pozycji ofiary w prawie w procesie karnym.
4. Zalecenie Rady Europy Nr R(87)21 w sprawie zapobiegania wiktymizacji i pomocy dla ofiar przestępstw.
5. Ramowa Decyzja z dnia 15 marca 2001 r. o pozycji ofiary w postępowaniu karnym, uchwalonej przez Radę Unii Europejskiej, wiążąca państwa członkowskie Unii od 22 marca 2001 r. (tekst w aneksie).

Nr 1030

1. Prawa i uprawnienia ofiar przestępstw – informacja o podstawowych dokumentach

Sytuacja ofiary przestępstwa, jej pozycja w procesie karnym oraz katalog praw i zakres uprawnień zawartych w przepisach aktów prawnych – to zagadnienie stosunkowo nowe.

W krajach europejskich od początku lat siedemdziesiątych XX wieku następowała powolna ewolucja prawa karnego w kierunku uwzględniania i respektowania praw ofiary przestępstwa.

Rada Europy (RE) w połowie lat siedemdziesiątych XX w. zwróciła uwagę na problem kompensacji państwowej dla ofiar przestępstw. W tym okresie w wielu państwach członkowskich RE obowiązywały regulacje, które w różnym zakresie taką kompensację przyznawały. Celem działań RE było przyjęcie jednolitych minimalnych zasad dla wszystkich państw członkowskich.

W 1977 r. Rada Ministrów państw wchodzących w skład Rady Europy (RE) przyjęła Rezolucję (77)27 o kompensowaniu krzywd ofiarom przestępstw, zalecającą państwom wszczęcie odpowiednich działań w celu zapewnienia ofiarom przestępstw kompensacji państwowej. Ta rezolucja stała się podstawą uchwalonej w 1983 r. Europejskiej Konwencji o kompensacji dla ofiar przestępstw popełnionych z użyciem przemocy.

W następnych latach RE wydała kolejne regulacje odnoszące się do sytuacji ofiary przestępstwa: Zalecenie nr R(85)11 w sprawie pozycji ofiary w prawie w procesie karnym oraz Zalecenie nr R(87)21 w sprawie zapobiegania wiktyimizacji i pomocy dla ofiar przestępstw.

Rada Europy wydała również zalecenia i rezolucje dotyczące określonych kategorii ofiar przemocy (np. ofiar przemocy domowej, przestępczości zorganizowanej). Za ofiary przemocy, które wymagają szczególnego traktowania i wsparcia uznano dzieci, kobiety i osoby należące do mniejszości narodowych.

Ważnym dokumentem o światowym zasięgu, który definiuje pojęcie „ofiary” oraz wyznacza ogólny zakres pomocy i wsparcia dla ofiar przestępstw, w tym restytucji, kompensacji, mediacji i usług socjalnych jest Deklaracja ONZ o podstawowych zasadach sprawiedliwości dla ofiar przestępstw i nadużyć władzy.

Podstawowym dokumentem Unii Europejskiej dotyczącym ofiar przestępstw jest Ramowa Decyzja z dnia 15 marca 2001 r. o pozycji ofiary w postępowaniu karnym, uchwalona przez Radę Unii Europejskiej, wiążąca państwa członkowskie Unii od 22 marca 2001 r.

W fazie opracowywania znajduje się Dyrektywa w sprawie kompensacji państwowej dla ofiar przestępstw.

Deklaracja ONZ o podstawowych zasadach sprawiedliwości dla ofiar przestępstw i nadużyć władzy z 1985 r., przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w Rezolucji 40/34 z 29 listopada 1985 r.

Deklaracja ta definiuje pojęcie „ofiary” oraz zaleca państwom członkowskim aby zagwarantowały ofiarom przestępstw następujące prawa: prawo swobodnego dostępu do wymiaru sprawiedliwości, do właściwego traktowania i uzyskania odszkodowania w procesie karnym, prawo do restytucji od sprawcy przestępstwa, prawo do kompensacji państwowej, jeżeli ofiara nie może uzyskać restytucji lub odszkodowania z innych źródeł, prawo do wszelkiej koniecznej pomocy.

Europejska Konwencja o kompensacji dla ofiar przestępstw popełnionych z użyciem przemocy z 1983 r. (nie ratyfikowana przez RP)

Konwencja ta obliguje państwa-strony do zapewnienia kompensacji państwowej ofiarom przestępstw popełnionych z przemocą oraz osobom pozostającym na utrzymaniu tych ofiar, które w wyniku przestępstwa poniosły śmierć.

Kompensacja państwowa ma być wypłacana w sytuacji, gdy pokrzywdzeni nie mogą uzyskać kompensacji od sprawcy lub z innych źródeł.

Zgodnie z Konwencją mogą być wprowadzane limity dotyczące wysokości kompensacji oraz inne ograniczenia. Kompensacja stosownie do przypadku powinna pokrywać przynajmniej utratę zarobków, wydatki medyczne i hospitalizacyjne, utratę środków utrzymania.

Zalecenie Rady Europy Nr R(85)11 w sprawie pozycji ofiary w prawie w procesie karnym

Zalecenie zawiera wytyczne, których celem jest zapewnienie ofiarom przestępstwa należytej ochrony i zabezpieczenia interesów na każdym etapie postępowania karnego: na szczeblu policji, w odniesieniu do oskarżenia, podczas przesłuchania ofiary, podczas postępowania sądowego oraz w zakresie kompensacji, ochrony prywatności i szczególnej ochrony ofiary. Wskazuje również na potrzebę badań nad systemami mediacyjnymi, pojednawczymi i skuteczności przepisów mających wpływ na sytuację ofiary.

W Zaleceniu zwraca się szczególna uwagę na sytuację przesłuchiwanego dziecka – ofiary przestępstwa; podkreśla się konieczność przesłuchiwania dziecka w obecności osoby, która mogłaby udzielić wsparcia i pomocy (np. rodzice, opiekunowie, osoby posiadające określone kwalifikacje).

Zalecenie Rady Europy Nr R(87)21 w sprawie zapobiegania wiktylizacji i pomocy dla ofiar przestępstw

W Zaleceniu wymieniono środki, które powinny podjąć państwa członkowskie w celu rozwijania programów i struktur pomocy dla ofiar ogółem oraz określonych kategorii ofiar a także ofiar specyficznych przestępstw takich jak zgwałcenia, przemoc w rodzinie, przestępstwa zorganizowane, przemoc rasowa.

W wytycznych zaleca się również podjęcie środków zapobiegających wiktylizacji, prowadzenie badań nad wiktylizacją oraz podnoszenie świadomości społeczeństwa w zakresie potrzeb ofiar przestępstw.

Ramowa Decyzja z dnia 15 marca 2001 r. o pozycji ofiary w postępowaniu karnym, uchwalona przez Radę Unii Europejskiej, wiążąca państwa członkowskie Unii od 22 marca 2001 r.

Dokument definiuje następujące pojęcia: „ofiara”, „organizację udzielającą wsparcia”, „postępowanie karne”, „postępowanie”, „mediacje w sprawach karnych”.

Decyzja ta zaleca państwom członkowskim wprowadzenie do ustawodawstw krajowych regulacji zapewniających ofiarom następujące prawa: do szacunku i uznania, do wypowiedzenia się i przedstawienia dowodów, do uzyskania informacji, do ochrony, do uzyskania kompensacji w trakcie postępowania karnego oraz gwarancję w zakresie komunikowania się, wsparcie ofiary, zwrot wydatków związanych z uczestnictwem w postępowaniu karnym, mediację, stosowną pomoc i zadośćuczynienie ofiarom z innych państw członkowskich.

Dokument ten wskazuje państwowym członkowskim kierunek harmonizacji prawa w zakresie ochrony ofiar przestępstwa w wyraźnie określonych terminach, a jego celem jest zdecydowana poprawa ich sytuacji.

2. Działaniach na rzecz ofiar przestępstw w Polsce

Na sytuację ofiar przestępstw w Polsce zwrócono uwagę stosunkowo wcześniej, bo już w latach siedemdziesiątych. W 1976 roku Sąd Najwyższy uchwalił wytyczne w sprawie poprawy położenia ofiar przestępstw w postępowaniu sądowym, w których wskazano na potrzebę przyznawania ofierze restytucji oraz informowania jej i ułatwiania uczestniczenia w procesie w charakterze oskarżyciela posiłkowego lub/i powoda cywilnego.¹

W nowej kodyfikacji karnej, która obowiązuje od września 1998 roku, rozszerzono zakres uprawnień osoby pokrzywdzonej oraz sformułowano zasadę, że postępowanie karne ma uwzględniać prawnie chronione interesy ofiar przestępstw. Zasada ta znajduje rozwinięcie w licznych regulacjach szczegółowych. Niemniej jednak nadal sytuacja ofiar przestępstw w naszym kraju nie jest w pełni zgodna ze standardami europejskimi.

Już w najbliższym czasie Polskę będą obowiązywać standardy zawarte w Ramowej Decyzji z 15 marca 2001 r. o pozycji ofiary w postępowaniu karnym (2001/220/J1/1) oraz w Europejskiej konwencji o kompensacji państwowej, którą Polska jako członek Rady Europy powinna ratyfikować.

Z badań wiktymologicznych wiadomo, że mimo formalnie przyznanych uprawnień, ofiary przestępstw w praktyce bardzo rzadko z tych uprawnień korzystają, bo nie są o tych uprawnieniach poinformowane. Sytuacja ta ulega powolnej zmianie. Przyczyniają się do tego działania różnych środowisk zainteresowanych pomocą ofiarom przestępstw oraz zobowiązania międzynarodowe ciążące na naszym kraju.

Z inicjatywy Ministerstwa Sprawiedliwości w Departamencie Sądów i Notariatu, Wydziale Wykonania Kar Nieizolacyjnych, Probacji i Pomocy Postpenitencjarnej w marcu 1999 roku powołano Zespół Roboczy, który podjął prace związane z upowszechnieniem praw osób pokrzywdzonych. Celem tych prac było m.in. opracowanie i wydanie Polskiej Karty Praw Ofiary oraz powołanie Ogólnopolskiego Forum na rzecz Ofiar Przestępstw.

W październiku 1999 r. Minister Sprawiedliwości podpisał **Kartę Praw Ofiary**, która następnie została przyjęta i podpisana w listopadzie 1999 roku przez uczestników Międzynarodowej Konferencji na rzecz Praw Ofiar, w tym przez polskie organizacje, instytucje i osoby prywatne stykające się w swojej pracy z ofiarami przestępstw.

W marcu 2000 roku **Ogólnopolskie Forum na rzecz Ofiar Przestępstw** zostało zarejestrowane przez sąd. Organizacja ta ubiega się o przystąpienie do Europejskiego Forum Służb na rzecz Ofiar (European Forum for Victim Services).²

Cele Forum to: skoordynowanie i pogłębienie współpracy kilkudziesięciu organizacji pozarządowych wspierających ofiary przestępstw, upowszechnianie międzynarodowych standardów pomocy ofiarom, wywieranie wpływu na prace legislacyjne w zakresie wzmacniania pozycji ofiary w procesie karnym, angażowanie społeczeństwa i administracji publicznej w rozwiązywanie problemów ofiar.

¹ E. Bieńkowska, *Wiktymologia w Polsce – dzisiaj i jutro*, [w:] *Ofiary Przestępstw*, materiały z I Międzynarodowej Konferencji na rzecz Ofiar Przestępstw, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2000.

² European Forum for Victim Services powstało w 1989 roku i aktualnie zrzesza organizacje krajowe z następujących państw: Austrii, Belgii, Francji, Niemiec, Luksemburga, Holandii, Portugalii, Irlandii, Szwecji, Szwajcarii, Wielkiej Brytanii, Węgier. Organizacje wchodzące w skład Forum świadczą lub koordynują usługi dla ofiar, albo zabiegają o ich utworzenie.

W 2003 roku z inicjatywy Forum, w Polsce, podobnie jak w innych krajach członkowskich Rady Europy ustanowiono dzień 22 lutego - Europejskim Dniem Ofiar Przestępstw.³

Jak dotychczas Forum opracowało założenia do projektu ustawy o ochronie interesów i pomocy dla ofiar przestępstw, prowadzi szkolenia i wydaje specjalistyczne publikacje, współpracuje z Ministerstwem Sprawiedliwości przy opracowaniu projektu założeń do *Programu rozwoju działalności na rzecz poprawienia położenia ofiar przestępstw w RP*.

Program ten ma przede wszystkim realizować standardy Ramowej Decyzji z dnia 15 marca 2001 r. o pozycji ofiary w postępowaniu karnym. W jego wstępnych założeniach za niezbędne uznano przygotowanie ustawy o ochronie interesów i pomocy dla ofiar przestępstw, której celem byłaby kompleksowa regulacja przedmiotowej problematyki, a przewidywanym skutkiem – zmiana praktyki wymiaru sprawiedliwości w zakresie traktowania ofiar przestępstw.

Polska Karta Praw Ofiary⁴ realizuje standardy postępowania z ofiarami przestępstw zawarte w szczególności w następujących aktach prawa międzynarodowego:

- Deklaracji ONZ o podstawowych zasadach sprawiedliwości dla ofiar przestępstw i nadużyć władzy z 1985 r.
- Europejskiej Konwencji o kompensacji dla ofiar przestępstw popełnionych z użyciem przemocy z 1983 r. (nie ratyfikowana przez RP).
- Zaleceniu Rady Europy Nr R(85)11 w sprawie pozycji ofiary w prawie w procesie karnym.
- Zaleceniu Rady Europy Nr R(87)21 w sprawie zapobiegania wiktyimizacji i pomocy dla ofiar przestępstw.

Ofiarą w rozumieniu Karty jest osoba fizyczna, której dobro prawem chronione zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo, a także jej najbliżsi.

Podstawowe prawa ofiary sformułowane w Karcie to prawo do pomocy, do godności, szacunku i współczucia, wolności od wtórnej wiktyimizacji, dostępu do wymiaru sprawiedliwości, do mediacji i pojednania ze sprawcą, do restytucji i kompensacji poniesionych szkód.

Karta nie tworzy nowego stanu prawnego, nie stanowi źródła prawa, a tylko zbiera w jednym dokumencie wszystkie uprawnienia jakie przysługują osobie pokrzywdzonej w procesie karnym oraz w związku z dochodzeniem roszczeń cywilnych.

Według informacji Ministerstwa Sprawiedliwości „Karta jest zestawieniem obowiązujących praw przysługujących ofiarom przestępstw wraz z instrukcją, konkretnie czego i od kogo ofiary przestępstw mogą się domagać. Karta ma stanowić pomoc dla każdego pokrzywdzonego w sytuacji, gdy jego prawa nie są respektowane oraz przypominać policjantom, prokuratorom i sędziom, że dążąc do zebrania materiału dowodowego oraz ustalenia i osądzenia faktycznych sprawców przestępstw nie mogą zapominać o szczególnej sytuacji pokrzywdzonego”.⁵

³ Dzień taki z inicjatywy Marszałka Senatu - ustanowiono mocą ustawy z dnia 12 lutego 2003 roku o ustanowieniu 22 lutego Dniem Ofiar Przestępstw (Dz. U. z 2003 r. Nr 59, poz. 59).

⁴ Tekst Karty Praw Ofiary znajduje się m.in. na stronie www. Ministerstwa Sprawiedliwości – www.ms.gov.pl

⁵ Informacja zamieszczona na stronie - www.ms.gov.pl

Bibliografia:

1. Ewa Bienkowska, Cezary Kulesza, *Europejskie standardy kształtowania sytuacji ofiar przestępstw*, Białystok 1997.
2. Tadeusz Cielecki (red. naukowa), *Poszanowanie godności ofiar przestępstw*, Wydawnictwo Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Legionowo 2002.
3. *Ofiary Przestępstw – materiały z I Międzynarodowej Konferencji na rzecz Ofiar Przestępstw*, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2000.

Aneks:**DECYZJA RAMOWA RADY UNII EUROPEJSKIEJ Z 15 MARCA 2001 R.
O POZYCJI OFIAR W POSTĘPOWANIU KARNYM⁶**

RADA UNII EUROPEJSKIEJ,

mając na względzie Traktat o Unii Europejskiej, a w szczególności jego Artykuł 31 i Artykuł 34(2)(b),
mając na względzie inicjatywę Republiki Portugalii,⁷
mając na względzie opinię Parlamentu Europejskiego,⁸

zważywszy że:

- (1) Zgodnie z Planem Działań Rady i Komisji w sprawie sposobu najlepszej implementacji postanowień Traktatu Amsterdamskiego w obszarze wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, w szczególności z punktami 19 i 51(c), w ciągu pięciu lat od dnia wejścia w życie Traktatu należy zająć się problemem wsparcia dla ofiar, sporządzając badanie porównawcze systemów rekompensat dla ofiar oraz dokonując oceny wykonalności podejmowania działań w ramach Wspólnoty Europejskiej.
- (2) W dniu 14 lipca 1999 r. Komisja przedstawiła Parlamentowi Europejskiemu, Radzie oraz Komitetowi Ekonomicznemu i Społecznemu informację zatytułowaną 'Ofiary przestępstw we Wspólnocie Europejskiej: refleksje w sprawie standardów i działań'. Parlament Europejski przyjął Uchwałę w sprawie informacji Komisji w dniu 15 czerwca 2000 r.
- (3) Wnioski z posiedzenia Rady Europejskiej w Tampere w dniach 15 i 16 października 1999 r., w szczególności zawarte w punkcie 32, przewidują, że należy wypracować minimalne standardy ochrony ofiar przestępstw, w szczególności w zakresie dostępu ofiar przestępstw do wymiaru sprawiedliwości oraz ich prawa do wynagrodzenia za szkody, w tym kosztów prawnych. Dodatkowo należy ustanowić programy krajowe w stosunku do instrumentów finansowych, publicznych i pozarządowych, przeznaczonych dla wsparcia i ochrony ofiar.
- (4) Państwa Członkowskie powinny zbliżyć swoje ustawodawstwo i regulacje w stopniu niezbędnym do osiągnięcia celu, jakim jest dostarczenie ofiarom przestępstw wysokiego stopnia ochrony, niezależnie od tego Państwa Członkowskiego w jakim się znajdują.
- (5) Przeanalizować należy potrzeby ofiar i odnieść się do nich w sposób wszechstronny i skoordynowany, unikając rozwiązań częściowych lub niespójnych, mogących powodować powtórne szkikowanie.
- (6) Z tego względu postanowienia niniejszej Decyzji ramowej nie są ograniczone do samej ochrony interesów ofiar w postępowaniu karnym. Obejmują one również określone środki wspierania ofiar przed lub po postępowaniu karnym, mogące złagodzić skutki przestępstwa.
- (7) Środki wspierania ofiar przestępstwa, a w szczególności postanowienia odnoszące się do wynagrodzenia i mediacji nie dotyczą porozumień w ramach postępowania cywilnego.

⁶ Tłumaczenie robocze, www.ms.gov.pl

⁷ Dz. Urz. C 243, 24.8.2000 r., s. 4.

⁸ Opinia dostarczona w dniu 12.12.2000 r. (dotąd nie opublikowana w Dzienniku Urzędowym).

(8) Zbliżone powinny zostać zasady oraz praktyki dotyczące statusu i podstawowych praw ofiar, ze szczególnym uwzględnieniem prawa do bycia traktowanym z poszanowaniem własnej godności, prawa do dostarczania i otrzymywania informacji, prawa do zrozumienia i bycia zrozumianym, prawa do ochrony w różnych stadiach postępowania oraz prawa do otrzymania uposażenia w zamian za uszczerbek doznany wskutek mieszkania w Państwie Członkowskim innym niż to, w którym popełnione zostało przestępstwo.

(9) Jednakże postanowienia niniejszej Decyzji ramowej nie nakładają na Państwa Członkowskie obowiązku zapewnienia, aby ofiary traktowano w sposób równy ze stroną postępowania.

(10) Ważne jest aby zarówno przed, jak w trakcie oraz po postępowaniu karnym zaangażować wyspecjalizowane służby i grupy wsparcia ofiary.

(11) Osoby wchodzące w kontakt z ofiarami powinny otrzymać właściwie i odpowiednie przeszkolenie, gdyż jest to istotne zarówno dla ofiar, jak i dla osiągnięcia celów postępowania.

(12) Należy wykorzystać istniejące obecnie porozumienia dotyczące sieci punktów kontaktowych znajdujących się w Państwach Członkowskich, zarówno w ramach systemu sądowiczego, jak też opartych na sieciach grup wsparcia dla ofiar,

PRZYJĘŁA NINIEJSZĄ DECYZJĘ RAMOWĄ:

Artykuł 1

Definicje

Dla celów niniejszej Decyzji ramowej:

- (a) ‘ofiara’ oznacza osobę fizyczną, która doznała krzywdy, włączając w to uszkodzenie ciała lub szkodę psychiczną, cierpienie emocjonalne lub stratę ekonomiczną, spowodowane bezpośrednio przez działania lub zaniechania stanowiące naruszenie prawa karnego Państwa Członkowskiego;
- (b) ‘organizacja udzielająca wsparcia ofiarom’ oznacza organizację pozarządową, powołaną legalnie w Państwie Członkowskim, która nieodpłatnie wspiera ofiary przestępstwa i, działając w odpowiednich warunkach, uzupełnia działania Państwa w tym obszarze;
- (c) ‘postępowanie karne’ należy rozumieć stosownie do prawa krajowego, które ma zastosowanie;
- (d) ‘postępowanie’ należy interpretować szeroko, obejmując nim oprócz postępowania karnego także wszelkie kontakty ofiar z jakąkolwiek władzą, służbą publiczną lub organizacją udzielającą wsparcia ofiarom w związku z ich sprawą, przed, w trakcie lub po procesie karnym;
- (e) ‘mediacja w sprawach karnych’ powinna być rozumiana jako prowadzone przez kompetentną osobę poszukiwanie, przed lub w trakcie postępowania karnego, rozwiązania wynegocjowanego między ofiarą a sprawcą przestępstwa.

Artykuł 2

Poszanowanie i uznawanie

1. Każde Państwo Członkowskie w swoich systemach prawa karnego zapewni ofiarom rzeczywistą i odpowiednią rolę. Państwo kontynuuje wszelkie wysiłki zmierzające do zapewnienia aby ofiary w trakcie postępowania traktowane były z należyтым poszanowaniem godności jednostki, a także uznaje prawa oraz uzasadnione interesy ofiar, ze szczególnym odniesieniem się do postępowania karnego.

2. Każde Państwo Członkowskie zapewni szczególnie narażonym ofiarom szczególne traktowanie jak najlepiej dostosowane do ich sytuacji.

Artykuł 3

Wysłuchania oraz dostarczanie dowodów

Każde Państwo Członkowskie zabezpieczy ofiarom możliwość wysłuchania ich w trakcie postępowania oraz możliwość dostarczania dowodów.

Każde Państwo Członkowskie podejmie środki właściwe dla zapewnienia, aby jego władze przesłuchiwały ofiary wyłącznie w stopniu koniecznym dla postępowania karnego.

Artykuł 4

Prawo otrzymywania informacji

1. Każde Państwo Członkowskie zapewni, aby począwszy od pierwszego kontaktu z służbami odpowiedzialnymi za zapewnianie przestrzegania prawa, ofiary miały w szczególności dostęp - za pomocą wszelkich środków jakie uznają za właściwe, tak dalece jak będzie to możliwe w językach powszechnie rozumianych - do informacji mających znaczenie dla ochrony ich interesów. Do informacji tych zalicza się co najmniej:

- (a) rodzaj służb lub organizacji, do których ofiary mogą zwrócić się o wsparcie;
- (b) rodzaj wsparcia, jakie mogą uzyskać;
- (c) gdzie oraz w jaki sposób ofiary mogą zawiadomić o przestępstwie;
- (d) procedury w następstwie takiego zawiadomienia oraz rola ofiar w powiązaniu z tymi procedurami;
- (e) w jaki sposób oraz na jakich warunkach ofiary mogą uzyskać ochronę;
- (f) w jakim zakresie oraz na jakich zasadach ofiary mogą uzyskać dostęp do:
 - (i) porady prawnej lub
 - (ii) pomocy prawnej, lub
 - (iii) wszelkich porad innego rodzaju,jeżeli w przypadkach przewidzianych w punkcie (i) oraz (ii) są one uprawnione do otrzymania takich porad;
- (g) wymagania potrzebne do tego, aby być uprawnionym do otrzymania wynagrodzenia;
- (h) jeżeli miejsce pobytu ofiary znajduje się w innym Państwie, wszelkie szczególne porozumienia dostępne dla tych ofiar dla ochrony własnych interesów.

2. Każde Państwo Członkowskie zapewni, aby ofiary które wyrażą takie życzenie były informowane o:

- (a) wynikach ich skargi;
- (b) istotnych czynnikach umożliwiających im, w przypadku oskarżenia, zapoznanie się z przebiegiem postępowania karnego odnoszącego się do oskarżonej osoby za przestępstwa ich dotyczące, z wyjątkiem przypadków szczególnych, w których mogłoby to niekorzystnie wpłynąć na właściwe prowadzenie danej sprawy;
- (c) wyroku sądowym.

3. Państwa Członkowskie podejmą środki konieczne do zapewnienia, aby w przypadkach gdy osoba oskarżona lub skazana za przestępstwo zostanie zwolniona można było, gdy będzie to konieczne, podjąć decyzję o zawiadomieniu o tym ofiar, a co najmniej w przypadkach, w których dla ofiar może powstać sytuacja zagrożenia.

4. W przypadku, gdy Państwo Członkowskie przekaże z własnej inicjatywy informacje, o których mowa w ustępach 2 i 3, musi zapewnić, aby ofiary miały prawo do ich nieotrzymania, chyba że ich przekazanie jest obligatoryjne stosownie do warunków odnośnego postępowania karnego.

Artykuł 5

Zabezpieczenia w odniesieniu do informowania

Każde Państwo Członkowskie, w poszanowaniu ofiar mających status świadków lub stron postępowania, podejmie niezbędne środki dla maksymalnego zmniejszenia trudności komunikacyjnych związanych z rozumieniem przez te osoby istotnych etapów przedmiotowego postępowania karnego lub zaangażowania tych osób w to postępowanie, w zakresie porównywalnym ze środkami tego rodzaju służącymi poszanowaniu oskarżonych.

Artykuł 6

Szczególne wsparcie ofiary

Każde Państwo Członkowskie zapewni ofiarom dostęp do porady, o której mowa w Artykule 4(1)(f)(iii), świadczonej tam, gdzie jest to gwarantowane nieodpłatnie, mając na względzie ich rolę w

postępowaniu oraz, gdzie będzie to właściwe, pomoc prawną, o której mowa w Artykule 4(1)(f)(ii), wówczas, gdy ofiarom przysługuje status strony w postępowaniu karnym.

Artykuł 7

Koszty ponoszone przez ofiary w związku z postępowaniem karnym

Każde Państwo Członkowskie, zgodnie z mającymi zastosowanie postanowieniami krajowymi, zapewni ofiarom, mającym status strony lub świadków, możliwość zwrotu wydatków poniesionych w wyniku ich uzasadnionego uczestnictwa w postępowaniu karnym.

Artykuł 8

Prawo do ochrony

1. Każde Państwo Członkowskie zapewni odpowiedni poziom ochrony ofiar oraz, gdzie będzie to właściwe, ich rodzin lub osób mających podobną pozycję, w szczególności w odniesieniu do ich bezpieczeństwa i ochrony ich prywatności, w sytuacjach, gdzie kompetentne władze uznają, że istnieje poważne ryzyko odwetu lub niezbity dowód poważnego zamiaru naruszenia ich prywatności.
2. W tym celu, nie naruszając postanowień ustępu 4, każde Państwo Członkowskie gwarantuje możliwość przyjęcia, gdy będzie to konieczne, jako części postępowania sądowego, właściwych środków ochrony prywatności i obrazu fotograficznego ofiar oraz ich rodzin lub osób mających podobną pozycję.
3. Każde Państwo Członkowskie zapewni także możliwość uniknięcia kontaktu ofiar i przestępców w pomieszczeniach sądowych, chyba że postępowanie karne wymaga takiego kontaktu. Gdzie będzie to właściwe dla osiągnięcia tego celu, każde Państwo Członkowskie stopniowo zapewni specjalne poczekalnie dla ofiar w pomieszczeniach sądowych
4. W przypadku, gdy istnieje potrzeba ochrony ofiar — w szczególności tych najbardziej narażonych — przed skutkami dostarczania dowodów na sali rozpraw, każde Państwo Członkowskie zapewni aby, ofiary mogły, w drodze decyzji podejmowanej przez sąd, zostać uprawnione do składania zeznań w sposób umożliwiający osiągnięcie tego celu, poprzez zastosowanie wszelkich środków zgodnych z podstawowymi zasadami prawnymi.

Artykuł 9

Prawo do wynagrodzenia szkody w toku postępowania karnego

1. Każde Państwo Członkowskie zapewni ofiarom działań przestępczych uprawnienia do uzyskania w rozsądnym okresie czasu decyzji w sprawie wynagrodzenia przez przestępcę szkody w toku postępowania karnego, z wyjątkiem takich sytuacji, gdy w konkretnych sprawach prawo krajowe umożliwia przyznanie wynagrodzenia za szkodę w inny sposób.
2. Każde Państwo Członkowskie podejmie właściwe środki dla zachęcania przestępcy do zapewnienia adekwatnego wynagrodzenia szkody ofiarom.
3. Jeżeli nie będzie to pilnie wymagane dla potrzeb postępowania karnego, możliwą do odzyskania własność należącą do ofiar, przejętą w toku postępowania karnego, zwraca się im bez zwłoki.

Artykuł 10

Mediacja karna w toku postępowania karnego

1. Każde Państwo Członkowskie dąży do promowania mediacji w sprawach karnych w odniesieniu do przestępstw, dla których uzna takie środki za właściwe.
2. Każde Państwo Członkowskie zapewni, aby wszelkie porozumienia między ofiarą a przestępcą osiągnięte w toku takiej mediacji w sprawach karnych mogły zostać uwzględnione.

*Artykuł 11***Ofiary mające miejsce pobytu w innym Państwie Członkowskim**

1. Każde Państwo Członkowskie zapewni, aby jego kompetentne władze mogły podjąć właściwe środki w celu zminimalizowania napotykaných trudności w sytuacjach, w których miejsce pobytu ofiary znajduje się w Państwie innym, niż państwo miejsca popełnienia przestępstwa, w szczególności w odniesieniu do organizacji postępowania. W tym celu władze takiego Państwa powinny w szczególności znajdować się w sytuacji:

- umożliwiającej decydowanie czy ofiara może złożyć oświadczenie niezwłocznie po popełnieniu przestępstwa,
- umożliwiającej skorzystanie w możliwie jak największym stopniu z postanowień w sprawie konferencji wideo oraz konferencji telefonicznych zawartych w Artykułach 10 i 11 Konwencji w sprawie pomocy wzajemnej w sprawach karnych między Państwami Członkowskimi Wspólnoty Europejskiej z 29 maja 2000 r.⁹ dla potrzeb wysłuchania ofiar znajdujących się za granicą.

2. Każde Państwo Członkowskie zapewni, aby ofiara przestępstwa w Państwie Członkowskim innym od państwa, w którym przebywa, mogła złożyć skargę do kompetentnych władz Państwa swojego pobytu, jeżeli nie mogła ona zrobić tego w Państwie Członkowskim, w którym zostało popełnione przestępstwo lub w przypadku przestępstwa poważnego, jeżeli ofiara nie chciała tego uczynić. Kompetentna władza, do której złożono skargę, o ile sama nie ma kompetencji w tym zakresie, niezwłocznie przekaze skargę kompetentnej władzy na terytorium, na którym przestępstwo zostało popełnione. Skarżącego traktuje się zgodnie z prawem krajowym Państwa, w którym popełniono przestępstwo.

*Artykuł 12***Współpraca między Państwami Członkowskimi**

Każde Państwo Członkowskie popiera, rozwija i ulepsza współpracę między Państwami Członkowskimi w celu wprowadzenia bardziej skutecznej ochrony interesów ofiar w postępowaniu karnym, zarówno w formie sieci bezpośrednio powiązanych z systemem sądowym, jak też w formie powiązań między organizacjami udzielającymi wsparcia ofiarom.

*Artykuł 13***Służby specjalistyczne i organizacje udzielające wsparcia ofiarom**

1. Każde Państwo Członkowskie, w kontekście postępowania, promuje zaangażowanie systemów wspierania ofiar odpowiedzialnych za organizowanie wstępnego przyjmowania ofiar oraz za wspieranie ofiar i wsparcie późniejsze, zarówno poprzez zapewnienie specjalnie wyszkolonego personelu dla własnych służb publicznych jak też poprzez uznawanie i finansowanie organizacji udzielających wsparcia ofiarom.

2. Każde Państwo Członkowskie zachęca do podejmowania działań przez taki personel lub organizację udzielającą wsparcia ofiarom w trakcie postępowania, w szczególności w odniesieniu do:

- (a) dostarczania ofiarom informacji;
- (b) wspierania ofiar stosownie do ich nagłych potrzeb;
- (c) towarzyszenia ofiarom, gdy jest to konieczne i możliwe, w trakcie postępowania karnego;
- (d) wspierania ofiar, na ich prośbę, po zakończeniu postępowania karnego.

*Artykuł 14***Szkolenie personelu zaangażowanego w postępowanie lub mającego innego rodzaju kontakt z ofiarami**

1. Za pośrednictwem własnych służb publicznych lub poprzez finansowanie organizacji udzielającej wsparcia ofiarom, każde Państwo Członkowskie popiera inicjatywy pozwalające personelowi zaangażowanemu w postępowanie lub mającemu innego rodzaju kontakt z ofiarami, otrzymać odpowiednie przeszkolenie, ze szczególnym odniesieniem do potrzeb grup narażonych najbardziej.

⁹ OJ C 197, 12.7.2000, p. 1.

2. Ustęp 1 stosuje się w szczególności do funkcjonariuszy policji i praktyków prawa.

Artykuł 15

Warunki praktyczne odnoszące się do pozycji ofiar w postępowaniu

1. Każde Państwo Członkowskie wspiera stopniowe tworzenie, z poszanowaniem postępowania w ogólności, a w szczególności w miejscach, gdzie może być wszczynane postępowanie karne, warunków niezbędnych do podejmowania prób zapobiegania ponownemu pokrzywdzeniu oraz unikaniu stawiania ofiar pod zbędną presją. Stosuje się to w szczególności w odniesieniu do właściwego wstępnego przyjęcia ofiar, oraz stworzenia w takich miejscach warunków właściwych dla ich sytuacji.

2. Dla celów ustępu 1, każde Państwo Członkowskie ma w szczególności na względzie obiekty i funkcje w ramach sądów, posterunków policji, służb publicznych i organizacji udzielających wsparcia ofiarom.

Artykuł 16

Zasięg terytorialny

Niniejsza Decyzja ramowa stosuje się do Gibraltaru.

Artykuł 17

Wdrożenie

Każde Państwo Członkowskie stworzy obowiązujące prawo, regulacje i postanowienia administracyjne niezbędne do zapewnienia zgodności z niniejszą Decyzją ramową:

- w zakresie Artykułu 10, 22 marca 2006 r.,
- w zakresie Artykułów 5 i 6, 22 marca 2004 r.,
- w zakresie innych postanowień, 22 marca 2002 r.

Artykuł 18

Ocena

Począwszy od dat, o których mowa w Artykule 17, każde Państwo Członkowskie przekazuje do Sekretariatu Generalnego Rady oraz do Komisji tekst postanowień wprowadzających do prawa krajowego wymagania ustanowione niniejszą Decyzją ramową. Rada ocenia, w ciągu jednego roku od każdej z tych dat, środki podjęte przez Państwa Członkowskie dla zapewnienia zgodności z postanowieniami niniejszej Decyzji ramowej, poprzez raport sporządzany przez Sekretariat Generalny na podstawie informacji otrzymanych od Państw Członkowskich oraz prezentację pisemnego raportu przez Komisję.

Artykuł 19

Wejście w życie

Niniejsza Decyzja ramowa wchodzi w życie z dniem jej publikacji w *Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich*.

sporządzono w Brukseli, 15 marca 2001 r.

W imieniu Rady

Przewodniczący

M-I. KLINGVALL